

Şengül Çelik, **Felsefeden Çıkış**,
Avrupa Yakası Yayıncılık,
İstanbul, 2013, 93 sayfa

"Felsefeden Çıkış" adını taşıyan bu kitap aslında "Felsefeye Giriş" yapmayı sağlamak amacıyla yazılmıştır. Zira yazar, felsefenin okunmadığını, yapılmadığını, yapanlar tarafından bile okunamayacak durumda olduğunu, felsefenin birtakım kurallar yığınınına mahkûm bırakıldığını, yapılamaması gerekenler çizelgesiyle dolu olduğunu ve böylece felsefenin sıkıcı ve az sayıda insanın uğraşı haline geldiğini belirtmiş ve kitabı yazma amacını şöyle ifade etmiştir: "Sadece olaylar karşısında felsefe eğitimi almış ama felsefeye yazılanın okunmamasından muzdarip bir kalemin duygularını felsefe penceresinden felsefe dışı paylaşmasıdır." bu kitap. (s.9)

Yazar, kitaba değer konusuyla başlayarak var-yok zıtlığı üzerine hayatı bina etmenin sıkıntılarına dikkat çekmiştir. Bununla birlikte felsefe tanımlarıyla ilgili bazı sorgulamalar, öneriler, din-felsefe arasındaki ilişkileri/farklılıkları vurgulamış, din-bilim ilişkisini irdelemiş, dinlerin, bilimin ve felsefenin evren kurgularına işaret etmiştir. Thomas Kuhn'un bakış açısıyla felsefi paradigma kaymalarını irdeleyen yazar bu süreci Batı felsefesi ekseninde dile getirmiştir. İlkçağ, Ortaçağ, Yeniçağ ve günümüze kadarki süreci anlatan yazar, bu sürecin insanın hayata bakış açısını değiştirdiğini, Tanrı otoritesi perspektifinden insan merkezli bakış açısına geçildiğini ve bunların da birtakım yeni akımların ortaya çıkmasına yol açtığını vurgulamıştır (s.23-24). Yazar bu çerçevede son dönem düşünürlerin/filozofların görüşlerinin en can alıcı yönlerini özetleyerek, bu noktada felsefenin eğitime ilgisi nedeniyle eğitim ve öğretim konusundaki akımlara işaret etmiştir.

Giriş mahiyetindeki bu değerlendirmelerden sonra, kitapta "ders" adı altındaki bölümlerde hikâye ve anlatılarla birtakım mesajlara yer verilmiş ve bu mesajların ana fikri dersin başlığında belirtilmiştir. Birinci derste "Varlık Mesajdır, Okumak İnsanlık" üst başlığı "Bir Var'mış' Bir 'Yok'muş" alt başlığıyla ifade edilerek insanın kendi varlığının fark edilmesi, keşfedilmesi veya bilinmesi isteği bir sokak kedisinin başına gelenlerle ilintilendirilerek anlatılmıştır. Ayrıca bu husus, bazı hikâyelerle rüya ve gerçek, varlık ve yokluk arasındaki farka dikkat çekilerek boşluk, manasızlık ve hiçlik hislerine ve böylece de insanın "kendini yaşama" ile "başkasını

yaşama" arasında yaşadığı gitgellerine dikkat çekilerek anlatılmıştır. Şu var ki, son tahlilde insanın cesurca bir tavırla kendini yaşamasının yeğlendiği vurgulanmıştır. İkinci derste varlık ve yokluk "âdem" diliyle ya da "âdem" diliyle ve İbn Arabî dayanağıyla anlatılmıştır. Ne kadar başarılı ve ne kadar edilmştir denecek olursa bundan mistisizmin derin "anlaşılmazlığı"nın tekrar karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Üçüncü ders, Âdem'in az konuşmasının mı bizim çok konuşmamızın mı âdem oluşumuzun temel ayırt edici yönü olup olmadığı üzerinde durulmuştur. Sanırız yazar, az konuşmanın daha iyi olduğunu öne çıkarmış gözükmektedir. Dördüncü derste varlığın neliği ele alınmış, klasik tartışmalarla güncel sorunların bu felsefi soruyla nasıl irdelenebileceği vurgulanmıştır. Beşinci ders, "Kuantum illiyeti" başlığını taşımaktadır. Burada kuantumun göreceliğiyle günümüzde yaşanan kimlik sorunu esprili bir dille anlatılmış ve kuantumsal bakışın bir illiyet mi yoksa bir illet mi olduğuna ilgiler çekilmiştir. Altıncı derste "ortaya karışık" ifadesinin "orta"sından hareketle coğrafyadan, medeniyetten, müzikten, çiçekten ve yemekten verilen örneklerle bir barışıklık duygusuna vurgu yapılmış ve buradan kalbe bir yol açılarak "kalp için de aynı şekilde bileşimler yapmak mümkündür. Bu bileşimleri oluşturan ise yaşamsal tecrübelerden hüküm çıkarmaya çalışan akıldır." yargısına dikkat çekilmiştir. Bu noktada -her ne kadar ara öğünleri olmasa da- bir felsefeci menüsü de ortaya konmuştur. Huzur nerede sorusunun cevabının aranmaya çalışıldığı yedinci derste, huzur arayışı, huzurun güven ve emniyetle ilişkisi ve "gerek şartı" bağlamında ele alınmış ve bu çerçevede İslam dininin huzur ve güven bağlamında değerlendirilmesi yapılarak huzuru sağlayabilirliği irdelenmiştir. Bu bağlam içerisinde ortaya çıkan birtakım çelişkiler de vurgulanmıştır. Ancak bir din için belirlenen bu huzur unsurunun diğer dinlerin tam olarak uygulanabilirliği neticesinde aynı sonucu ortaya çıkarıp çıkarmayacağı gözden kaçırılan bir husus olarak dikkat çekmektedir. Sekizinci derste çürük elma oyunundan çıkarsanan takım olma, güven ve sağlam lider unsurlarının hayat oyununa örnekliği üzerinde durulmuştur. Hayat oyununun başarılı geçmesi ise iyi bir takım ve iyi bir lidere bağlanmıştır. Ancak bu, insanın takım kurma ve lider olma yönünü bir kenarda bırakması açısından eleştiriye açıktır. "Kadın dünyasında erkekçe sözler" adlı dokuzuncu ders, sözün farklı anlam ve biçimleriyle başlamakta, dinlemenin kıymetine vurgu yapılmakta, sözle rahim arasındaki ilişkiye dikkat çekilmekte ve ağlamanın da bir söz olduğu dile getirilmektedir. Ancak dikkat çekici bir biçimde "ağlama"dan kadına

geçiş yapılan bu bölümde, kadının ağlama biçimindeki sözünün sanayi devrimiyle ortadan kalktığı ve erkekçe konuşması gerektiğinin öne çıktığı belirtilmiştir. Kadından böylece merhametini ve rahmiyle birlikte erkeğin en nefret ettiği silah olan gözyaşını da terk etmesi beklenmiş, ancak sonuç şu olmuştur: "Kadına da çocuğa da savaşmadan, çalışmadan doymak yok..." Çünkü artık ağlayan çocuğa meme verilmeyecek...! Onuncu ve son derste ise toplumsal disleksi (bir takım alanlarda yaşanan güçlüklerin arkasında yatan bir öğrenme bozukluğu) tespitinde bulunulmuştur. Psikolojik bir meselenin toplumsal bir alana uygulandığı bu bölümde bazı sosyal örneklerle konu açıklanmış ve toplumsal disleksinin bizim toplumda "gelenekten getirdiklerimiz" ve "toplumsal travmalarla kazandıklarımız" şeklinde bir taksimatı yapılmış ve bu konuda birkaç örnek verilerek kitap sonlandırılmıştır.

Kitapla ilgili bu içerik özetinden sonra, kitabın kanaatimizce olumlu ve olumsuz yönler barındırdığını belirtmek gerekir. Kitabın farklı bir yaklaşımla bir felsefe yapma girişiminde bulunması, günlük hayattan örnekler seçerek dikkatlerimizi bazı ayrıntılara çekmesi, genel üslup ve dil açısından anlaşılır olması ve herkesin okuyup anlayabileceği bir yapıda olmasından dolayı felsefeye ilgiyi arttırabilecek bir niteliğe bürünmüş olması olumlu yönler arasında zikredilebilir.

Fakat kitabın eleştirilebilecek birkaç yönünün olduğunu da unutmamak gerekir. Öncelikle "Felsefeden Çıkış" adını taşısa da bu kitabın böyle bir çıkışı sağlayamadığı belirtilmelidir. Bir sözcük oyunuyla belirtecek olursak, buradaki "çıkış" bir dışa çıkma değil, olsa olsa bir "ileri sürme"den ibaret olabilir. Çünkü kitabın hemen başlarında ele alınan değer konusunda ilk atıfların Aristoteles'le başlatılması (s.11), felsefenin tarihsel başlangıcının arke meselesine indirgenmesi (s.13), felsefenin reflektifliğine, anlamlandırma çabasına ve değerler veya yollar önermesine dikkat çekilmesi (s.13-14) kitapta felsefeden çıkışın olmadığını, aksine felsefenin tam da içinde ve girişinde yer alındığını göstermektedir. Aynı şekilde din konusunun incelendiği yerde İslam dinine vurgu yapılmaması, Hıristiyanlığa ve Batıya dikkat çekilmesi (s.14) klasik bir modern felsefe bakışından başka bir şey değildir. Bu noktada felsefe tarihinin sadece Batı felsefesi olarak kabulü (s.20), felsefe tarihiyle ilgili klişe ifadelerin dile getirilmiş olması; örneğin sırf merak ve bilgi aşkıyla hakikatin peşine düşme anlayışına işaret edilmesi (s.28) hemen her felsefeye giriş kitabında karşılaşılabileceğimiz hususlar arasında belirtilebilir. Ayrıca kitapta metodik olarak, değer, felsefe, din,

bilim sıralaması gibi klasik bir yöntemin kullanılması, evren kurgularının da aynı bağlamda incelenmesi, din algısının tekdüze hale gelmiş bir anlatıma ve dinin normatiflikten ibaret olduğu anlayışına vurgu yapılması gibi değerlendirmeler de klasikleşmiş felsefe algısından başka bir şey değildir. Oysa felsefenin ana boyutlarını teşkil eden bu hususların “Felsefeden Çıkış” adlı bir kitapta daha farklı bir şekilde değerlendirilmesi mümkün olabilirdi.

Kitapta sıklıkla yerel ve güncel bir takım bilgiler ve örnekler kullanılmaktadır. Ancak şurası unutulmamalıdır ki, bunların kullanılmasında evrensellik yakalanamazsa, başka bir ifadeyle yerel olan, evrensele taşınamazsa bu aktarımların felsefede çok da önem arz edemeyeceği unutulmamalıdır. Ayrıca felsefenin tek bir felsefe tanımıyla algılanması ve felsefe tanımlarının bazılarını dışarıda bırakmak (s.13), tutarlılık ve düşünsel hoşgörüyü bağdaşamaz gibi görünmektedir. Nitekim felsefenin reddiye ve eleştirileriyle birlikte felsefe olduğu unutulmamalıdır.

Öte yandan kitapta yer alan ve Türkiye’deki geri kalmışlıkla ilgili öne sürülen tespitler, kanaatimizce kısmi ve yüzeysel bir özellik arz etmektedir. Oysa kitapta eleştirinin ana odağı olan bu konuya dönük öneri niteliğinde tespitler pekâlâ yer alabilirdi.

Kitabın üslubu, özellikle ders kısımlarında daha güzel, akıcı ve sade bir biçimde iken aynı durum kitabın baş tarafları için geçerli kılınmamaktadır. Bu noktada sıklıkla kullanılan devrik cümleler, metni akıcı hale getirmek için kullanılmışsa da bu husus tersine bir duruma yol açmış ve mesajın anlaşılmasını kanaatimizce zorlaştırmıştır. Ayrıca kitapta felsefe için kapalı olmamak bir esas olarak belirlenmiş olsa da özellikle kitabın başlarında dil açısından bu kapalılıktan uzak durulmadığı görülmektedir.

Sonuç itibariyle elimizdeki bu kitap “Felsefeden Çıkış” olmaktan öte “Felsefece Bir Çıkış” niteliği arz ediyor ve bu başlığı daha çok hak ediyor gözükmektedir. Yazar kitabın başında her ne kadar yaptığının “felsefe penceresinden felsefe dışı paylaşma” olduğunu söylese de kanaatimizce yapılan, “felsefe penceresinden felsefece paylaşma” olmaktan başka bir şey değildir.

Yrd. Doç. Dr. Ömer Bozkurt
Mardin Artuklu Üniversitesi
İlahiyat Bilimleri Fakültesi
İslam Felsefesi ABD.